

DE ANTICHRIST

Zijn opkomst, regering en val

DE ANTICHRIST

Zijn opkomst, regering en val

Dr. Valentijn Hepp

OORSPRONKEIJKE UITGAVEN:

De Antichrist, door dr. V. Hepp; v.d.m. te Watergraafsmeer.
J.H. Kok - 1919 – Kampen.

De Antichrist, door dr. V. Hepp; v.d.m. te Watergraafsmeer.
Tweede herziene druk, J.H. Kok - 1920 – Kampen.

In deze uitgave zijn beide bovenstaande boeken opgenomen. De tweede druk (1920) is een verkorte versie van de eerste druk en is zonder voetnoten. Om de leesbaarheid te vergroten is de spelling gemoderniseerd en zijn er taalkundige aanpassingen gemaakt.

De plaat op de omslag van dit boek is van Albrecht Dürer. Het stelt de 4 paarden uit de Apocalyps voor (Openbaring 6:1-8).

En de hele aarde liep in verwondering achter het beest aan, en zij gingen de Draak aanbidden, omdat hij die macht aan het beest gegeven had, en zij wierpen zich neer voor het beest.

— Jij ook?

Schrijver: Dr. Valentijn Hepp

ISBN: 9789464801866

© 2023. W.J. Boot

DE ANTICHRIST

WOORD VOORAF BIJ DE EERSTE DRUK (1919)

Gedurende de laatste winters hield ik een lezing over de Antichrist. Daaruit is dit boek gegroeid. Het voorstel van de geachte uitgever, om het onderwerp breder te behandelen, lachte mij meer toe dan het verzoek van welwillende hoorders om de rede, zoals zij werd uitgesproken, in druk te geven. Ik moest immers, om de uiterste tijdgrens niet te overschrijden, mij bij mijn lezing aanzienlijke beperkingen opleggen. Gezien de uitgebreide en naar het mij voorkomt in deze tijd zo belangrijke stof, vond ik dit jammer. Daarom is de gelegenheid, die mij hier wordt geboden, hoogst welkom.

Toch zal men hierin veel van mijn lezing terugvinden. De lijn daar gevolgd, hield ik ook hier aan. Aan de manier van voorstelling bleef ik zoveel doenlijk getrouw. Ik deed dit om daarmee enigszins aan bovenbedoelde wens tegemoet te komen, maar vooral om praktische redenen. Het is toch mijn bedoeling nu te schrijven voor dezelfde kringen als waarvoor ik toen sprak. Dus niet in de eerste plaats voor wetenschappelijk geïnteresseerden, maar voor een publiek van uiteenlopende ontwikkeling. Daarbij stel ik mij voor, de wetenschappelijke vraagstukken, die zich uiteraard op mijn weg voordoen, niet angstvallig te mijden, maar op populaire wijze uiteen te zetten. Al zal de eenvoudige lezer wel eens een bladzijde onbegrepen moeten omslaan, dan zou ik nochtans mijn werk mislukt achten, indien hij niet tenminste in grove omtrekken het beeld van de Antichrist voor zich zag.

In de aantekeningen bracht ik een deel van het wetenschappelijk apparaat onder. Naar volledigheid viel hier niet te streven. Niet alleen zou dit aan de omvang van dit geschrift bezwarende eisen stellen, maar het zou ook van de schrijver bijna het onredelijke vergen. De literatuur over dit onderwerp en wat er rechtstreeks mee samenhangt, heeft zich zó hoog opgestapeld, dat geen onderzoeker haar nog doorgewerkt heeft of ook maar doorwerken kan, tenzij hij er tientallen jaren van zijn leven uitsluitend aan zou willen wijden.

Hartelijk hoop ik dat men in dit boek meer zal zien dan een studie.

Het wil bovenal een bazuinstoot, een waarschuwingssein zijn.

Het wil sluimerende christenen wakker roepen.

Het wil hen, die de profetie van de Antichrist nog niet in haar bittere ernst tot zich door lieten werken, tot nadenken nopen.

Het wil ook het hart, dat met angstgeklop de dag van de Zondemens tegengaat, troosten met de gedachte aan de Sterke Held, die Zijn Kerk, dan bloedkerk, ter zijde zal staan.

Zal het waarlijk daartoe dienen, dan moet onze Hogepriester in de

hemelen deze gebrekkige arbeid ontzondigen en hem door Zijn Geest effect bezorgen.

Daarvoor klimt dan ook mijn gebed naar de hoge op.

V. Hepp.

Watergraafsmeer, februari 1919.

WOORD VOORAF BIJ DE TWEEDE DRUK (1920)

Schreef ik bij de eerste uitgave: "Al zal de eenvoudige lezer weleens een bladzijde onbegrepen moeten omslaan, dan zou ik nochtans mijn werk mislukt achten, indien hij niet tenminste in grove omtrekken het beeld van de Antichrist voor zich zag," enige recensenten waren zo vriendelijk te verzekeren dat ik hierover niet bezorgd hoefde te zijn en mijn doel niet heb gemist.

Dit verblijdt mij zeer.

Toen ik echter bericht ontving dat de vorige oplage zó slonk, zodat spoedig een nieuwe nodig zou blijken, stelde ik mij de vraag of ik nu niet zou proberen die onbegrepen bladzijden eruit te lichten.

De ervaring toch leert dat het niet begrepene voor velen iets bijzonder afschrikwekkends heeft en dat om enkele minder doorzichtige gedeelten een heel boek soms uit de hand wordt gelegd.

En de kring, waarvoor ik mijn arbeid nuttig wens te maken, kan moeilijk te ruim worden genomen.

Nog altijd wordt ik gesterkt in mijn overtuiging dat het profetische woord over de Antichrist geen enkel christen met rust mag laten.

Hoe graag zou ik allen bereiken!

Ik besloot daarom de aantekeningen en de bespreking van de meer wetenschappelijke problemen weg te laten.

Vooraf de eerste hoofdstukken ondergingen zo een belangrijke verkorting. De omvang van het gehele werk werd daardoor aanmerkelijk teruggebracht. Iets, wat met het oog op de tegenwoordige boekenprijzen menigeen niet ondienstig zal zijn.

Ik verheel het niet dat ik hiermee een offer breng.

Maar het is niet te zwaar, indien ten gevolge daarvan de ernst van de toekomst velen zal doordringen.

Voor wie dieper studie van dit onderwerp wil maken of in beoordeling van mijn gevoelens wil treden, blijft de eerste druk natuurlijk de eigenlijke.

V. Hepp.

Watergraafsmeer, juli 1920.

INHOUDSOPGAVE

DE ANTICHRIST.....	5
WOORD VOORAF BIJ DE EERSTE DRUK (1919).....	5
WOORD VOORAF BIJ DE TWEEDE DRUK (1920).....	6
1 DE ANTICHRIST (1920)	12
INLEIDING.....	12
1.1 HET GETUIGENIS VAN DE SCHRIFT OVER DE ANTICHRIST.....	21
1.1.1 DE ANTICHRIST-OPENBARING IN HAAR ONTWIKKELING.....	21
1.1.2 DE ANTICHRIST-OPENBARING VÓÓR DE GROTE PROFETEN	23
1.1.3 DE ANTICHRIST BIJ JESAJA.....	25
1.1.4 DE ANTICHRIST BIJ EZECHIEL.....	26
1.1.5 DE ANTICHRIST BIJ DANIEL	31
1.1.6 DE ANTICHRIST IN DE EVANGELIEN.....	36
1.1.7 DE ANTICHRIST BIJ PAULUS.....	39
1.1.8 DE ANTICHRIST BIJ JOHANNES.....	41
1.2 HET GETUIGENIS VAN DE HISTORIE OVER DE ANTICHRIST	44
1.2.1 RUSTIGE ONTWIKKELING	45
1.2.2 FANTASIEVOLLE UITWERKING	48
1.2.3 SPANNING.....	52
1.2.4 ACTIVISME	54
1.2.5 BEWUSTZIJSVERNAUWING	55
1.2.6 VERVLAKKING.....	59
1.2.7 HERLEVING.....	61
1.3 DE ANTICHRIST ALS TOEKOMSTIG PERSOON.....	63
1.4 DE VOORLOPERS VAN DE ANTICHRIST	66
1.5 DE TYPE VAN DE ANTICHRIST	69
1.6 DE WEERHOUDER VAN DE ANTICHRIST	72
1.7 DE TIJD VAN DE ANTICHRIST	76
1.8 DE KARAKTERISTIEK VAN DE ANTICHRIST	78
1.8.1 GEEN NAMAAKBEELD, MAAR TEGENBEELD VAN CHRISTUS.....	78

1.8.2	ZIJN VERHOUDING TOT DE DUIVEL.....	80
1.8.3	CULTUURWONDER	82
1.8.4	GENIE	83
1.8.5	BEEST	84
1.9	LEVENSSCHETS VAN DE ANTICHRIST	85
1.9.1	GEBOORTE EN JEUGD	85
1.9.2	AANVANKELIJKE TEGENSLAG?.....	87
1.9.3	IN OPGAANDE LIJN.....	88
1.10	HET RIJK VAN DE ANTICHRIST	88
1.10.1	PAN-IMPERIALISME	88
1.10.2	DE RESIDENTIE VAN DE ANTICHRIST	90
1.10.3	DE VALSE PROFEET	91
1.10.4	DE TIEN KONINGEN.....	93
1.10.5	MILITAIRISME	94
1.11	DE GODSDIENST VAN DE ANTICHRIST	95
1.11.1	EEN HIER-BENEDEN-GODSDIENST.....	95
1.11.2	DE ANTICHRIST OOK ANTI-GOD.....	97
1.11.3	DE TWEE GETUIGEN	98
1.11.4	DE MARTELAREN VAN DE LAATSTE DAGEN.....	100
1.12	DE ANTICHRIST EN HET CHRISTELIJKE LEVEN	101
1.12.1	TOTALE LEVENSSOMKERING.....	101
1.12.2	HET EGOÏSME IN BLOEI.....	102
1.12.3	DE ANTICHRIST EN DE VROUW	103
1.13	DE WONDEREN VAN DE ANTICHRIST	105
1.13.1	WAT DE FANTASIE VERZON.....	105
1.13.2	WAT DE SCHRIFT LEERT.....	107
1.13.3	NATUURWONDEREN	108
1.13.4	KUNSTWONDEREN	109
1.14	DE ANTICHRIST EN HET SOCIALE LEVEN	110
1.14.1	SOMBERE VOORSPELLING	110
1.14.2	OVERWINNING VAN HET SOCIALISME?	111

1.14.3 EEN TRUST DER TRUSTEN?	113
1.14.4 DE ZWARTE LIJST VAN DE ANTICHRIST	115
1.14.5 HET GETAL 666	116
1.15 HET EINDE VAN DE ANTICHRIST	118
1.15.1 DE DUUR VAN ZIJN REGERING	118
1.15.2 HET TEKEN VAN DE MENSENZOON	119
1.15.3 DE DOOD VAN DE ANTICHRIST	121
1.16 BESLUIT	122
2 DE ANTICHRIST (1919)	130
INLEIDING	130
2.1 HET GETUIGENIS VAN DE SCHRIFT OVER DE ANTICHRIST	141
2.1.1 KENT DE HEIDENWERELD EEN ANTICHRIST-OPENBARING?	141
2.1.2 DE ANTICHRIST-OPENBARING IN HAAR ONTWIKKELING	152
2.1.3 DE ANTICHRIST-OPENBARING VÓÓR DE ZONDVLOED	160
2.1.4 DE ANTICHRIST-OPENBARING IN HET TIJDPERK VAN ISRAËLS OPKOMST EN BLOEI	163
2.1.5 DE ANTICHRIST BIJ JESAJA	171
2.1.6 DE ANTICHRIST BIJ EZECHIEL	173
2.1.7 DE ANTICHRIST BIJ DANIËL	179
2.1.8 DE ANTICHRIST-OPENBARING NA DE BALLINGSCHAP	190
2.1.9 DE ANTICHRIST IN DE EVANGELIEN	193
2.1.10 DE ANTICHRIST BIJ PAULUS	199
2.1.11 DE ANTICHRIST BIJ JOHANNES	204
2.1.12 SAMENVATTING	213
2.2 HET GETUIGENIS VAN DE HISTORIE OVER DE ANTICHRIST	213
2.2.1 RUSTIGE ONTWIKKELING	215
2.2.2 FANTASIEVOLLE UITWERKING	220
2.2.3 SPANNING	224
2.2.4 ACTIVISME	226
2.2.5 BEWUSTZIJNSVERNAUWING	228

2.2.6	VERVLAKKING	233
2.2.7	HERLEVING	236
2.2.8	SAMENVATTING	238
2.3	DE ANTICHRIST ALS TOEKOMSTIG PERSOON	238
2.4	DE VOORLOPERS VAN DE ANTICHRIST	244
2.5	DE TYPE VAN DE ANTICHRIST	247
2.6	DE WEERHOUDER VAN DE ANTICHRIST	250
2.7	DE TIJD VAN DE ANTICHRIST	255
2.8	DE KARAKTERISTIEK VAN DE ANTICHRIST	258
2.8.1	GEEN NAMAAKBEELD, MAAR TEGENBEELD VAN CHRISTUS	258
2.8.2	ZIJN VERHOUDING TOT DE DUIVEL	260
2.8.3	CULTUURWONDER	262
2.8.4	GENIE	263
2.8.5	BEEST	265
2.9	LEVENSSCHETS VAN DE ANTICHRIST	266
2.9.1	GEBOORTE EN JEUGD	266
2.9.2	AANVANKELIJKE TEGENSLAG?	267
2.9.3	IN OPGAANDE LIJN	268
2.10	HET RIJK VAN DE ANTICHRIST	269
2.10.1	PAN-IMPERIALISME	269
2.10.2	DE RESIDENTIE VAN DE ANTICHRIST	270
2.10.3	DE VALSE PROFEET	272
2.10.4	DE TIEN KONINGEN	274
2.10.5	MILITAIRISME	275
2.11	DE GODSDIENST VAN DE ANTICHRIST	276
2.11.1	EEN HIER-BENEDEN-GODSDIENST	276
2.11.2	DE ANTICHRIST OOK ANTI-GOD	279
2.11.3	DE TWEE GETUIGEN	279
2.11.4	DE MARTELAREN VAN DE LAATSTE DAGEN	281
2.12	DE ANTICHRIST EN HET CHRISTELIJKE LEVEN	282
2.12.1	TOTALE LEVENSONMKERING	282

2.12.2 HET EGOÏSME IN BLOEI	283
2.12.3 DE ANTICHRIST EN DE VROUW	284
2.13 DE WONDEREN VAN DE ANTICHRIST	287
2.13.1 WAT DE FANTASIE VERZON	287
2.13.2 WAT DE SCHRIFT LEERT	288
2.13.3 NATUURWONDEREN	290
2.13.4 KUNSTWONDEREN	291
2.14 DE ANTICHRIST EN HET SOCIALE LEVEN	292
2.14.1 SOMBERE VOORSPELLING	292
2.14.2 OVERWINNING VAN HET SOCIALISME?	293
2.14.3 EEN TRUST DER TRUSTEN?	296
2.14.4 DE ZWARTE LIJST VAN DE ANTICHRIST	297
2.14.5 HET GETAL 666	298
2.15 HET EINDE VAN DE ANTICHRIST	301
2.15.1 DE DUUR VAN ZIJN REGERING	301
2.15.2 HET TEKEN VAN DE MENSENZOON	302
2.15.3 DE DOOD VAN DE ANTICHRIST	304
2.16 BESLUIT	305
3 BIJLAGEN	313
3.1 DE VRIJMOEDIGHEID EN DE MOED VAN DE EVANGELIE-DIENAAR	313
3.2 DE OPENBARING VAN JOHANNES EN HET SOCIALE LEVEN	332
3.3 OPENBARING VAN JEZUS CHRISTUS	343

1 DE ANTICHRIST (1920)

INLEIDING

Tegen het einde van de vorige [19^e] eeuw verscheen er in Duitsland een demonisch boek. Slaat de christen er het oog in, dan rijst in het eerste ogenblik wellicht de wens bij hem op: dat het te vernietigen zou zijn! Maar al gauw zal het doelloze daarvan hem invallen. Immers, de geest waar het uit geschreven is, zou daarmee nog niet teniet gedaan zijn. Daaruit blijven die satanische ideeën onverminderd opwellen, als uit een giftige fontein.

Het boek hier bedoeld, draagt tot titel: *De Antichrist*. En zoals men al vermoeden zal, wordt daarin niet tegen de Antichrist alarm geblazen, maar zijn komst wordt smachtend opgewacht; hoewel nog onzichtbaar, wordt hij niettemin als met handgeklap begroet. Hij wordt verheerlijkt als een “meerwaardig” mensentype, “een meer levenswaardig, meer toekomst-zeker soort”. De schrijver van dit werk voelt zich gedragen door het besef zijn wegbereider te zijn. Hij meent zich daarin boven alle mensen bevoorrecht. Dat maakt hem enthousiast en grof tegelijk.

Zijn fonkelende stijl, zijn onmiskkenbaar dichtertlijk talent, zijn wijsgerige allures geven aan zijn eigenwaan een zeldzaam reliëf. Pochte hij elders: “Ik heb het geluk na vele duizenden jaren van dwaling en verdwazing weer de weg te hebben gevonden die leidt tot een “ja” en een “nee”. Ik leer het “nee” tegenover alles wat zwak maakt, wat uitput. Ik leer het “ja” tegenover alles wat sterkt, wat kracht ophoopt, wat het krachtgevoel rechtvaardigt.” In zijn voorwoord op “de Antichrist” predikt hij: “Men moet boven de mensheid staan door kracht, door zielenhoogheid, door verachting”.

Maar zelf zoekt hij zijn kracht voornamelijk in het scheldwoord, zijn zielenhoogheid is ontzield en laat zich slechts aanvoelen als meedogenloze wreedheid en zijn verachting geldt vóór alles de christelijke religie. Op Christus ziet hij neer als op een mislukking van de maatschappij. Hij degradeert onze Heiland tot een anarchist, die het mindere volk, het uitvaagsel, de “zondaars”, de tschandala in de Joodse natie opriep tot verzet tegen de bestaande orde — en in een taal, die, als men de Evangeliën vertrouwen mag, ook tegenwoordig [= 1920 in Rusland] nog naar Siberië zou voeren; tot een “politiek overtreder, in zover politieke overtreders in een absurd-onpolitieke gemeenschap mogelijk waren. Dat bracht hem aan het kruis, zo vervolgt hij. “Het bewijs daarvoor vindt men in het opschrift dat men aan het kruis hechtte. Hij stierf voor zijn zonde — elk bewijs dat hij voor de zonden van anderen gestorven zou zijn, hoe vaak dat ook beweerd is,

ontbreekt.”

En waar deze auteur dan zo onverholen zijn haat tegenover onze Goddelijke Meester lucht, zou hij daar de volgelingen ontzien? Die hebben het bij hem nog meer verkorven. Geen term is hem bijna te smakeloos en geen spot te bijtend om de christen en het christendom te hekelen. De *christen* noemt hij het huisdier, het kuddedier, het zieke dier of ook: een psychologisch zelfmisverstand. Voor Paulus weet hij geen liefelijker karakterisering te bedenken dan die van dysangelist, verkondiger van slechte boodschap en valsmunter. Want de heidenapostel zou het zwaartepunt van het leven naar het hiernamaals hebben verplaatst. Hij zou het op zijn geweten hebben dat de christen nu het leven nihileert, tot een niets herleidt. “Nihilisten en christen, dat rijmt . . . maar het doet nog iets meer dan rijmen.” Geen woord uit het Evangelie kan bij deze christen-vijand genade vinden. Of ja, één woord heeft voor hem waarde. Het is de uitroep van Pilatus: wat is waarheid! Overigens protesteert hij er tegen dat men de wet van Manoe “een onvergelykelyk geestig en hoogstaand boek” in één adem met de Bijbel zou vermelden. Men doet volgens hem goed handschoenen aan te trekken als men het Evangelie leest. Want die Evangeliën leiden ons een wonderbaarlijke en morbide, slappe wereld binnen, “een wereldje dat aan een Russische roman herinnert, waarin het uitschot van de maatschappij, zenuwzwakken en kinderlijke idioten elkaar rendez-vous schijnen te hebben gegeven.”

Niet minder onbeteugeld is zijn kritiek op het christendom. Christendom en boeddhisme rekent hij beide tot de nihilistische religies. Maar aan het laatste schenkt hij zonder aarzeling de voorkeur boven het eerste: Het boeddhisme is honderdmaal realistischer dan het christendom. Want het roept niet ten strijde op tegen de zonde, maar tegen het lijden en daarmee schaart het zich aan de kant van de werkelijkheid. Het christendom daarentegen is een uiting van dodelijke vijandschap tegen de realiteit. Het wil meester worden over roofdieren en gebruikt daarbij als middel ze eerst ziek maken. Het is opgekomen uit de onderste lagen van de maatschappij; de slavenwereld van de oudheid. Zijn moraal is slavenmoraal. Het distilleerde uit de prachtige grondinstincten van het hogere mensensoort zijn duivel en zag in de sterke mens het type van de verdoemde, de verworping. Het beveelt medelijden. Maar “niets is ongezonder te midden van onze ongezonde moderniteit dan het christelijk medelijden. Hier arts, hier onverbiddelijk zijn, hier het lancet hanteren — dat is onze taak, zo verstaan wij mensenzelfde, zo zijn wij, wijsgeren, wij Hyperboreërs”. De drie deugden, geloof, hoop en liefde, die het aanprijst, zijn niet anders dan “drie christelijke slimheden”. Het

christelijk Godsbegrip is “een hybride samenraapsel, uit nul, zuivere geest en een contradictio in terminis geboren, waarin alle *décadence*-instincten, alle lafheden en vermoedheden van de ziel hun heiliging vinden”. De christelijke kerk is “het katholieke gekkenhuis als hoogste ideaal”. De dogma’s van de kerk zijn “de boosaardigste valsmunterij”, die er bestaat en bedoelen slechts “de natuurwaarden te verontwaardigen”. De priester is “de gevaarlijkste soort parasiet, de eigenlijke gifspin van het leven”.

Om kort te gaan, hij houdt het voor “onwelvoeglijk vandaag nog christen te zijn”. Christendom en alcohol moeten beide geschuwd als “de twee grote middelen van corruptie”. Het is hem dan ook een doorn in het oog dat het christendom in ons werelddeel nog altijd niet met wortel en tak is uitgeroeid. “Dat de sterke rassen van Noord-Europa de christen-god niet hebben verworpen, strekt hun religieuze ontwikkeling niet tot eer, om van hun smaak nu maar te zwijgen. Met zulk een ziekelijke en ouderdomszwakke uitwas van *décadence* hadden ze korte metten moeten maken. . . . Zij hebben sindsdien geen god meer geschapen. Twee duizend jaar bijna en geen enkele nieuwe god!”

Alles waarin hij nog een christelijk element ontdekt, al is dit nog zo zwak, verdund of verbasterd, wordt door hem de deur gewezen. Daarom toort hij heftig tegen de Duitse wijsbegeerte. Deze is voor hem “theologie met een achterdeurtje”. “De Duitsers” — zo zegt hij — “verstaan mij ogenblikkelijk wanneer ik beweer dat de filosofie door theologenbloed bedorven is. De protestantse dominee is de grootvader van de Duitse filosofie, het protestantisme zelf is haar erfzonde.” Zelfs de Koningsberger wijsgeer Kant, die ondanks zijn grote genialiteit, die wij bewonderend erkennen, ondanks zijn betere bedoelingen ook, het christendom onberekenbare schade heeft toegebracht, is hem nog te christelijk. Hij drukt op deze geleerde de brandmerken: “nihilist met christelijk-dogmatische ingewanden”, “idiot”, “spin van het noodlot”. En hoewel niet vleidend voor zijn landgenoten legt hij de stekelige verklaring af: Kant was evenals Luther, evenals Leibniz een rem te meer aan de toch al onsolide Duitse rechtschapenheid”. Trouwens, de theoloog was zijn nachtmerrie. “Hij, die theologenbloed in de aderen heeft”, — en toen hij dit schreef vergat hij dat zijn eigen wieg in een predikantswoning had gestaan en vermoedde niet dat hij zo over zijn eigen ideeën een vernietigend vonnis velde — “staat uit de aard der zaak in een scheve en oneerlijke positie tegenover alle dingen. Het pathos dat zich daaruit ontwikkelt heet geloof, m.a.w. struisvogelpolitiek tegenover zichzelf”.

En aan het eind van zijn boek gekomen, laat deze Boanerges-natuur bij uitnemendheid, deze man, die niet anders dan donderen kon en uit

wiens instrument nooit eens tere tonen trilden, zich geheel gaan. Daar leest men: "Hiermee ben ik aan het slot en spreek mijn oordeel uit. Ik veroordeel het christendom, ik spreek tegen de christelijke kerk de vreselijkste van alle aanklachten uit, die ooit een aanklager in de mond heeft genomen. Zij is voor mij de ergste aller denkbare corrupties, zij heeft de wil gehad tot de laatst mogelijke corruptie. De christelijke kerk liet niets onaangeroerd met haar verrotting, zij heeft uit iedere waarde een onwaarde, uit iedere waarheid een leugen, uit iedere volkomenheid een laagheid van de ziel gemaakt. . . . Het parasitisme als enige praktijk van de kerk met haar bleekzucht, haar "heiligheids"-idealen, elke druppel bloed, elke liefde, elke hoop van het leven uitzuigend; het "hiernamaals" als wil tot de negatie van elke realiteit; het kruis als herkenningsteken voor de meest ondergrondse samenzwering, die ooit is voorgekomen tegen gezondheid, schoonheid, welopgevoedheid, dapperheid, geest, zielengoedheid, het leven zelf. . . . Deze eeuwige aanklacht tegen het christendom zal ik aan alle wanden schrijven, waar ik slechts wanden vinden kan; ik heb letters die ook blinden ziende maken. Ik noem het christendom de enige, grote vloek, de enige grote innerlijke verdorvenheid, het enig grote instinct van de wraak, waarvoor geen middelen vergiftig, gluiperig, ondergronds, klein genoeg zijn, ik noem het de enig grote schandvlek van de mensheid."

Wat een ontzettende taal!

Dat is nu de man, die door velen in onze dagen als een genie wordt bewierookt, van wie een ander boek, die dezelfde geest ademt, zijn *Zarathustra*, tot soldatenbijbel werd bevorderd, die men huldigt als de te vroeg gestorven Nietzsche.¹

Zolang de wereld staat, werden de anti-christelijke ideeën nimmer met zoveel durf en brutaliteit uitgesproken als in dit werk. Indien de Antichrist zelf het geschreven had, zou hij zich in sommige passages moeilijk vijandiger, venijniger, fanatieker kunnen uitdrukken. Het is of daaruit de benauwende adem van de Zoon des verderfs al langs ons heen strijkt. Men kan bijna de vraag niet onderdrukken: kan, waar zijn heraut ten grave gedragen is, hijzelf nog wel lang uitblijven? Enkelen hebben zelfs in Nietzsche de eigenlijke Antichrist gezien. En wie er van op de hoogte is, hoe onder zijn discipelen in engere zin de verering van de meester alle perken te buiten gaat en aan vergoddelijking grenst, kan zich dat wel enigszins verklaren. Niet ten onrechte wordt

¹ Nietzsche (1844-1900) raasde zo tegen God en christendom dat hij krankzinnig werd, in een gesticht terecht kwam, en op 55-jarige leeftijd stierf. (bew.)

er gesproken van een Nietzsche-cultus. Hij wordt aan het volk voorgesteld als een profeet van een nieuwe dag, ja als een verlosser, een heiland, de nieuwe Christus, die de oude Christus van de slavenmoraal heeft overwonnen en als op machtige vleugels de mensheid naar een hoger en vrijer cultuurplan draagt.

Toen de grote wereldoorlog uitbrak, leefden velen in de waan dat de geest van Nietzsche spoedig als de overwinnaar daaruit zou terugkeren. Het getal van hen, die beweerden dat zij de zoom van zijn profetenmantel hadden aangeraakt en er plotseling een magische kracht in hen was gevaren, nam plotseling sterk toe. Hoewel Nietzsche in de inleiding op zijn *Antichrist* de pedante uitspraak deed: "Dit is een boek voor zeer weinigen. Wellicht leeft zelfs nog geen van die weinigen. Of zij zouden het moeten zijn, die mijn Zarathustra begrijpen," dong een brede schare naar de eer, om tot die weinige uitverkorenen te behoren. En de poort bleek niet eng. Ook de weg niet nauw. Wie aan de onfeilbaarheid van Nietzsche geloofde, mocht binnengaan. Ook zij die deze beweging vijandig gezind waren, vreesden dat na en als gevolg van de bloedige oorlog Nietzsche nog aanzienlijker betekenis voor het Duitse volk zou verkrijgen. Waarschijnlijk hebben zij die zo spraken zich in de afloop van de oorlog misrekend. Zij zullen geen ogenblik aan de overwinning van de centrale mogendheden hebben getwijfeld. Echter kwamen zij bedrogen uit. Zullen zij zich ook hebben bedrogen in de vlucht, die de wijsbegeerte van Nietzsche volgens hen nemen zou? Het is te wensen. Men zij er evenwel niet gerust op. Er dient hier rekening gehouden te worden met meer dan één mogelijkheid. Misschien zal Duitsland zich spoediger uit zijn ineenstorting oprichten en herstellen dan nu bijna algemeen wordt verwacht. In dat geval zal natuurlijk het Neo-Nietzschianisme dat zich in de laatste jaren ontwikkelde, niet met een passieve rol genoegen nemen, maar veel eerder trachten de leidende macht te worden. Daarenboven is Nietzsche niet nationaal, maar internationaal. Uit zijn werken valt heel gemakkelijk een reeks van anti-nationale uitingen samen te lezen, al bleef hij zich hierin niet steeds gelijk. Patriotisme zou in zijn stelsel niet anders dan inconsequentie zijn. Hij is immers egoïst en individualist in merg en been. Vaderlandsliefde veronderstelt naastenliefde en daartegen spuwt hij juist vuur en vlam. Want naastenliefde beschouwt hij als het grote gebod van het christendom en hij beveelt daartegenover aan verstenliefde, namelijk liefde tot de Zondemens, die hij reeds uit wazige verte tevoorschijn ziet treden.

Hoezeer men in andere landen Nietzsche tegen zijn landgenoten heeft geëxploiteerd en hem voorgesteld heeft als het type van de Hun,

zo is het toch niet langer dan vijf jaar geleden dat ook daar menigeen openlijk belijdenis deed van zijn Nietzscheaans geloof. De mensenslchting op ongehoorde schaal, zoals wij die beleefden, was zonder verruwing van de zeden en verharding van de gevoelens, zonder uitschudden van medelijden en verlaten van de christelijke liefde, eenvoudig niet denkbaar geweest. De geest van Nietzsche en de tijdgeest harmonieerden met elkaar. En sindsdien zijn zij elkaar nog dichter genaderd. De oorlog heeft de naties tot vijanden gemaakt, in wie de wraaklust minstens een mensenleeftijd zal nawerken. Maar hij heeft ook de anti-christelijke geesten in die naties tot warmer vriendschapsbetoon geprikkeld. En deze laatsten hebben boven het graf van Nietzsche hun Kaäba, hun heilige plaats. Alleen hij die zijn werkelijkheidszintuig onge oefend laat en steeds in idealistische luchten zweeft, kan menen dat zodra het vredestraktaat getekend ligt, de menselijke gezindheid opeens weer een ommekeer ten goede zal ondergaan. Nuchterheid gebiedt echter zich op het tegendeel voor te bereiden. De geschiedenis heeft bewezen dat een ontaardingsproces niet door conferenties, plechtige overeenkomsten en grootse plannen te stuiten is. Tenzij de Geest van de wedergeboorte de naties weer vernieuwt en voor het christendom een nieuwe toekomst opent, wordt de wereld gerijpt voor de oogstdag van de Antichrist. Van Nietzsche tot de Antichrist mag naar de uiterlijke omstandigheden te oordelen nog een reuzenstap zijn, toch zijn deze beiden naar hun geestesgesteldheid slechts door de afstand van een kinderstap gescheiden. En niet in het uiterlijke, maar in het innerlijke schuilt de beslissende factor. Uitwendige toestanden kunnen zich in minder dan geen tijd totaal wijzigen indien slechts innerlijk de revolutie is voltrokken. Wie dan ook let op de zielenroerselen van de hedendaagse mens, voelt zich onzeker. Is er nog wel iets meer dan een kleine verschuiving in ongunstige zin nodig om de mens triomfbogen te zien bouwen en erepoorten te zien oprichten, opdat de Antichrist als koning der ere kan binnenrijden?

Een van onze grote liberale bladen merkte eens op dat er in de orthodoxe pers de laatste tijd veel over de Antichrist wordt geschreven en, zo voegde het er aan toe, "men denkt dan gewoonlijk aan griezeligheden als modernisme, socialisme en revolutie". Tot op zekere hoogte heeft het gelijk. In de kringen waar op het profetische woord acht gegeven wordt, leeft men tegenwoordig weer enigermate onder de indruk van het einde. Vele tekenen die aan de wederkomst van Christus moeten voorafgaan, worden nu waargenomen. In verband daarmee herinnert men zich ook het Paulinische woord dat die dag, n.l. van Jezus' verschijning op de wolken, niet komt, "tenzij dat

eerst de afval gekomen is en dat geopenbaard zal zijn de mens der zonde, de zoon des verderfs" (2 Thess. 2:3).

Zo kan het niet anders, of over de Antichrist moet veel worden gedacht en gesproken. En toch treft het een ieder die meeleeft dat er van onze kant zo weinige afzonderlijke studies over dit onderwerp zijn verschenen. Meestal wordt er slechts terloops over gehandeld en getroost men zich geen diep onderzoek. De orthodoxie mag zich dan ook niet de eer toekennen dat zij de figuur van de Antichrist voor het tegenwoordig geslacht herleven deed. Deze verdienste komt, behalve aan auteurs als Nietzsche en Selma Lagerlöf, toe aan de moderne theologie. Zij heeft tot bestudering van de problemen over de Antichrist het initiatief genomen. Het spreekt vanzelf dat zij zich daartoe niet gedrongen voelde omdat zijzelf de komst van de Antichrist dachtte. Zij is daarin juist echt modern, dat zij alle voorstelling van de laatste dingen naar het rijk van de wensen en gissingen verwijst. "Ons, Westerlingen en kinderen van de negentiende eeuw, interesseert het weinig het einde van de wereld en zijn wisselende taferelen ons uit te beelden", zo bekent een geleerde, die zelf ijverig studie van ons onderwerp maakte. De mens van vandaag is begeriger de sluier van de naaste dan die van de verste toekomst op te lichten. Hij verdiept zich veel intenser in het "vanwaar"? dan in het "waarheen"? Inzake de oorsprong van de wereld en de afstamming van de mens meent de wetenschap van onze tijd tot verrassende en onomstotelijke resultaten te zijn gekomen, maar over de afsluiting van de wereldontwikkeling en de bestemming van de mens wordt nauwelijks gerept. De vraag naar de oorzaak van al het bestaande vordert zoveel van de denkkraft dat men met die naar het *doel* van de dingen weinig of geen ernst maakt. Ook Nietzsche, die met zijn gedachten over de Antichrist geheel in de toekomst schijnt in te leven, kon zich hiervan niet losmaken. Hij beschouwt de Antichrist volstrekt niet als eindfiguur. De idee van een wereldeinde werpt hij ver van zich. Alles keert volgens hem terug. Deze wereld zal later opnieuw en op dezelfde wijze zich vertonen als nu. Al wat er in voorviel zal zich herhalen. Zo wil het noodlot het. En aan die wil onderwerpt hij zich zonder tegenspreken, zelfs met liefde. Waar dan zulk een richting in onze dagen de boventoon voert, kan het allerminst verwonderen dat het modernisme de toekomstverwachting van de Schriftgelovige over de Antichrist niet deelt. En als het dan toch de Antichrist binnen zijn gezichtsveld heeft getrokken, mag dat alleen aan andere beweegredenen worden toegeschreven, waarover wij nu niet kunnen handelen. Hier stellen wij ons tevreden met het feit te constateren. En het feit ligt er, dat juist van moderne kant de leer van de Antichrist op de voorgrond is geschoven.

Nog iets moet ons van het hart. Onder de belijders van de waarheid heerst over de Antichrist nog allerlei misverstand. Eenstemmigheid is ver te zoeken. Werkelijk denken velen hierbij nog alleen aan "griezeligheden" als modernisme, socialisme en revolutie. Ook in dit opzicht zijn vele onderzoekers van moderne richting hen vooruit. Hun opvatting van Paulus' profetie over de Zondemens, ook al laten zij die voor rekening van de apostel, overtreft in zuiverheid die van menig rechtzinnig uitlegger. Dit is in de geschiedenis geen ongewoon verschijnsel. Toen Christus gestorven was, schenen Zijn discipelen Zijn voorspelling dat Hij op de derde dag weer zou opstaan, volkomen vergeten te zijn. Maar de Joden hadden haar des te vaster in hun herinnering opgesloten. Zij begaven zich dan ook tot Pilatus om te vragen dat er een wacht bij het graf zou worden geplaatst. Want, zo motiveerden zij, wij herinneren ons dat deze verleider bij Zijn leven gezegd heeft: na drie dagen zal Ik opstaan (Matth. 27:63). Zo nu tonen zij, die de goddelijkheid in de Schriftopenbaring vermenselijken, soms een juister aanvoelingsvermogen voor de toekomstige Antichrist te bezitten dan zij die voor het Schriftgezag onvoorwaardelijk buigen.

Dit mag niet langer zo blijven. Het wordt tijd dat wij de voorsprong, die de moderne theologie hierin op ons heeft, inhalen. Het wordt evenzeer tijd dat wij tot meer vastheid en eenstemmigheid in onze leer van de Antichrist trachten te komen. En indien dit boek daartoe mag bijdragen, zal dit de schrijver tot ootmoedige dank stemmen. Hoge belangen staan hier op het spel. De toekomst van de kerk is er onmiddellijk bij betrokken. De tekenen der tijden mogen niet worden veronachtzaamd. En nu is stellig de verschijning van de Antichrist het teken bij uitnemendheid. In oorlogen en geruchten van oorlogen en aardbevingen op verschillende plaatsen kan men zich vergissen. Die kwamen in de loop van de eeuwen herhaaldelijk voor. Ook al moet toegegeven dat een oorlog als die pas achter ons ligt, nooit werd beleefd, zekerheid voor de nabije komst van de Christus mag ook daaraan niet worden ontleend. Maar wanneer de Antichrist zich openbaart, zal er geen plaats voor twijfel overblijven. Alleen is het voor de gelovigen zaak hem meteen te herkennen. Daarom moet er bij allen die Jezus liefhebben op worden aangedrongen: onderzoek het Woord. Neem de kenmerken van die Ongerechtigte in u op. Fotografeert hem op de gevoelige plaat van uw ziel. Houdt uw medechristenen, houdt het opkomend geslacht zijn portret voor. Opdat zij als gewaarschuwd gelden voor twee, ja voor duizend. Opdat zij door zijn sluwheid geen ogenblik worden misleid, door zijn optreden in het minst niet worden verbijsterd, zich met de grote hoop niet in zijn legers laten inlijven, maar standhouden in het niet te schokken besef van hun onover-

winnelijkheid.

Het is ons doel een enigszins afgewerkt schetsbeeld van de Antichrist te ontwerpen. Daartoe behoort natuurlijk allereerst de Schrift te worden geraadpleegd. De stof, die Gods Woord op dit punt biedt, ligt, zoals bij zo menig onderwerp dat betrekking heeft op de laatste dingen, nog bijna ongeordend. Menigeen is zelfs geneigd over schaarste aan gegevens te klagen, terwijl deze juist zo overstelpend rijk zijn, dat er niet aan te denken valt ze alle op een in het oog lopende plaats uit te stallen. Vaak zal met vluchtige aanduiding moeten worden volstaan. Vooral de bijfiguren, de personen die zich rond de Antichrist zullen groeperen, kunnen niet anders dan als in schimmenshijn worden opgeroepen. Anders zou een uitvoerige uitleg op de laatste helft van Daniels profetie en op een groot deel van Johannes' Openbaring moeten worden geboden. Zo iets ligt echter buiten het bestek van dit werk.

Zullen dan in het eerste hoofdstuk de gegevens van de Schrift worden ingezameld, in het tweede zal onderzocht worden wat men in de eeuwen van onze christelijke jaartelling met behulp van die gegevens heeft opgebouwd. De voornaamste beschouwingen over de Antichrist moeten hier de revue passeren en naar de tijd, waarin zij opgeld deden, beoordeeld. Niemand kan immers straffeloos de les van de historie ongeleerd laten.

Daarmee zijn we dan genaderd tot het voornaamste deel van onze verhandeling, dat een dertiental hoofdstukken zal omvatten en waarin de Schriftuurlijke gegevens tot één geheel worden verwerkt.

Natuurlijk zal niet altijd met even grote stelligheid gesproken kunnen worden. Wat is voor ons meer verborgen dan de toekomst? Ook het toekomstige dat ons in forse lijnen door apostelen en profeten is onthuld, heeft, zodra men tot de bijzonderheden afdaalt, nog veel onzeker. Niet altijd zullen wij ons dan ook van gissingen en vermoedens kunnen onthouden. Maar wij hopen het steeds eerlijk te erkennen, wanneer wij daarvan gebruik maken. Ook veronderstellingen hebben zowel voor het gewone dagelijkse leven als voor de wetenschap waarde. Alleen mogen zij nooit voor zekere waarheid worden uitgegeven. Evenmin kan in deze verhandeling de fantasie geheel worden buitengesloten. Een boek als Johannes' Openbaring, waaruit wij onophoudelijk moeten putten, is er juist op berekend ons beeldend vermogen aan het werk te zetten. Men begrijpt de visioenen van Patmos' balling het best, als men ze zelf tracht te zien.

Toch moet ook hier streng geschift tussen symbolische inkleding en nuchtere voorspelling. Want ons Westers verstand heeft er nu een-

maal behoefte aan de werkelijkheid, ook de toekomst-werkelijkheid, te ontkleden en naakt voor zich te stellen, al wordt zij er daardoor niet mooier op. Zo wensen wij dan de fantasie niet uit te bannen, want dan zou de Antichrist als geraamte voor ons liggen en niet als levend persoon op ons toetreden, maar wel binnen de perken te houden en steeds aan te wijzen, waar zij invloed heeft geoeffend, opdat de werkelijkheid zo dicht mogelijk benaderd wordt en het vóór alles vaststaat dat de Antichrist niet een vrucht is van ziekelijke geloofsverbeelding of van artistieke schepping, maar een reële macht, die straks tegen de kerk zal worden losgelaten.

Voor de ongelovige behoort de Antichrist met de hel en de duivel tot spoken, waar de orthodoxe christenheid de mensen schrik mee op het lijf jaagt. Het zal echter niet de eerste keer zijn dat, wat men voor een spook hield, een mens van vlees en bloed blijkt te zijn. Het kleingeloof van Jezus' discipelen beging ook eens zulk een jammerlijke vergissing. Het meende een geestverschijning waar te nemen en het was Jezus zelf. Zo nu zal het ongeloof tot het einde toe van de Antichrist blijven roepen: een spookbeeld! Totdat de Ongerechte uit zijn schuilhoek tevoorschijn treedt, het ongeloof belacht en de ongelovigen voor zijn zegekar spant.

Veel ligt over de Antichrist nog in het duister.

Maar als iets zeker is, dan is het wel dit: *hij komt.*

1.1 HET GETUIGENIS VAN DE SCHRIFT OVER DE ANTICHRIST

1.1.1 DE ANTICHRIST-OPENBARING IN HAAR ONTWIKKELING

De herleefde belangstelling in de Antichrist is stellig niet in de laatste plaats te danken aan de ontdekkingen in het verre Oosten. Geleerden, toegerust met gewette scherpzinnigheid en blinkende spade, zijn naar de boorden van de Eufraat en Tigris getrokken en hebben daar de fundamenten van een overoude cultuurwereld blootgelegd. Hun vondsten stelden hen in staat om diep in de donkerste eeuwen door te dringen. Reeds schijnen zij te zijn opgeklommen tot het tijdperk dat door het einde van de zondvloed werd ingeluid. Bijzondere aantrekkingskracht hadden voor hen de religieuze voorstellingen van de volkeren die daar woonden. En tot die voorstellingen behoort, naar zij menen, ook die van de Antichrist.

Wie echter onbevangen van deze ontdekkingen kennis neemt, zal zulk een conclusie meer dan voorbarig achten. Men moet wel lang in

één en dezelfde richting hebben gestaard met het opzettelijke doel de Schriftopenbaring van de Babylonische mythe afhankelijk te maken om met zo'n stelling te komen aandragen. De nuchtere onderzoeker zal slechts bevinden dat de Babyloniërs, wier religieuze opvattingen ons door geschiedschrijvers en opgravers bekend zijn geworden, geloofden aan een worsteling tussen goede en kwade machten, welke laatste evenals in Johannes' Openbaring als monsters worden uitgebeeld en dat de goede daarin de overhand zullen behouden. Een Christus als *Verlosser* van mensen kenden zij evenwel niet. Evenmin een menselijke macht, die tegen het einde van de wereld zich tegen de Verlosser zal verzetten.

Onze kennis over de Antichrist zullen wij dan ook alleen maar kunnen putten uit de Schrift.

Nu verwachtte men niet dat de Antichrist bij het begin van de Schrift reeds in scherp getekend beeld voor ogen zal staan. God doet de openbaring groeien. Hij begint ook hier met het kleine zaad, waaruit straks een schaduwrijke boom voortkomt. De openbaring doorloopt een ontwikkelingsproces. Let slechts op de belofte over de Christus. Eerst wordt zij gehouden in algemene termen. Maar later worden steeds meer bijzonderheden van Hem meegedeeld. Totdat Hij in Jesaja 53 bijna in historische gestalte voor u oprijst.

Zo ging het ook met de Antichrist-openbaring. Eerst valt het u moeilijk de Zondemens op het spoor te komen. Maar hoe verder de openbaring voortschrijdt, des te duidelijker worden zijn lijnen. En in het laatste Bijbelboek verschijnt hij dan levensgroot.

Alleen hoede men zich voor de gedachte dat deze ontwikkeling van de openbaring op elk punt een geleidelijke zou zijn. Geleidelijkheid is altijd het kenmerk van een *mechanisch* proces. De auto die door de straten snort, legt iedere minuut een gelijk aantal meters af, zolang de bestuurder de motor niet anders regelt. Geheel anders staat het met het *organisch* proces. Een kind groeit niet altijd even hard, maar heeft zelfs tijden dat het in lengte niet of niet noemenswaardig vooruitkomt. Daarna schiet het soms weer in enkele maanden meer vooruit dan anders in jaren. Het organisch proces kent perioden van stilstand.

Zo ook het proces van de openbaring en met name van de Antichrist-openbaring. Men rekene er niet op dat in elke volgende openbaringsperiode nieuwe trekken aan het beeld van de Antichrist worden toegevoegd. Men bereide er zich op voor dat na een tijd waarin de Antichrist een belangrijke plaats innam in de profetie, heel goed een andere kan aanbreken waarin over hem een zo goed als volledig stilzwijgen wordt bewaard.

1.1.2 DE ANTICHRIST-OPENBARING VÓÓR DE GROTE PROFETEN

Ijverige speurzinnen meende de Antichrist reeds te ontwaren in de moederbelofte: *En Ik zal vijandschap zetten tussen u en deze vrouw, tussen uw zaad en haar zaad; dat zal u de kop vermorzelen en u zult het de verzenen vermorzelen* (Gen. 3:15). Tegenover Christus als het zaad van de vrouw stelde men de Antichrist als het zaad van de slang. Toch geeft deze tekst hiertoe niet het recht. Allereerst is het niet zeker dat onder het zaad van de vrouw alleen de Messias moet worden verstaan. In de Romeinerbrief (16:20) leest men dat de God van alle vrede de Satan weldra onder de voeten van de gelovigen zal verpletteren. In dit licht bezien kan met het vrouwenzaad ook Christus en *al de Zijnen* zijn bedoeld. Men mag dus bij het tweërlei *zaad* nog niet dadelijk aan tweërlei *persoon* denken. Verder is naar de Schriftuurlijke voorstellingswijze de persoonlijke macht, die in het slangen-gebroed werkt, niet een mens, maar de duivel zelf. Trouwens, hier staat niet dat het slangenzaad, maar dat de *slang* zelf het vrouwenzaad de verzenen zal vermorzelen. Bovendien valt er niets op af te dingen dat, al wordt de strijd tussen die twee vijandige machten voortgezet tot de jongste dag, het zwaartepunt van die strijd niet in de voleinding, maar op Golgotha gezocht moet worden. Op de kruisheuvel werd het vrouwenzaad de hiel verbrijzeld. Dit zal niet eerst geschieden ten tijde van de Antichrist. Toegegeven mag worden dat de Antichrist-leer wortelt in de Paradijsbelofte, alleen met dien verstande, dat de Antichrist zelf hier met geen enkel woord genoemd wordt, maar er gesproken wordt van een Christus-vijandig *beginsel* dat zich van de val tot het oordeel in de mensenwereld roert.

Ook heeft men de Antichrist wel vermoed in Genesis 49:17, waar de stervende Jakob zijn zoon Dan tekent als een slang, die een paard in de hielen bijt, zodat zijn berijder achterover valt. Men zag hierin een nadere uitwerking van de Paradijsprofetie en nam aan dat de Antichrist uit de stam van Dan zou voortkomen. Ook Deuteronomium 33:22 werd hierbij wel te pas gebracht, waar Mozes van Dan profiteert: *Dan is een leeuwenwelp dat uit Bazan tevoorschijn springt*. Christus, de leeuw uit Juda, zou hier zijn pendant vinden in de Antichrist, het leeuwenjong uit Dan. Het gezochte van zulk een schriftuitleg valt in het oog. Beide uitspraken bedoelen niet anders dan de vinger te leggen op het verraderlijke en listige in Dans karakter.

Een eigenaardig geval doet zich voor met *Belial*. In de Schrift wordt gesproken van “kinderen”, “zonen”, “dochter”, “mannen”, “beken” van Belial (Deut. 13:13; Richt. 19:20; 20:13; 1 Sam. 1:16; 2:12; 10:27;

25:25; 2 Sam. 16:7; 20:1; 1 Kon. 21:10, 13; Ps. 18:5). Nu is Belial waarschijnlijk de samenvoeging van twee woorden n.l. “zonder” en “juk” en duidt dan iemand aan die het juk van de wet afwerpt. Men zou Belial dan kunnen vertalen door “wetteloze”, de naam, die Paulus ook aan de Antichrist geeft. Maar dat is niet alles. Het latere Jodendom werkte Belial geheel uit tot een Antichrist-figuur. Het noemde hem bij voorkeur *Armillus*, een vervorming van Romulus, volgens de legende één van de stichters van Rome. Daaruit sprak vooral hartstochtelijke haat tegen de Romeinen. Nog later kwam zelfs de benaming Antichrist onder de Joden in zwang. Zij gaven Belial of Armillus de gestalte van een monster. Hij zal uit een marmeren zuil te Rome voortspringen, zo heette het, twaalf el lang en even breed zijn, op zijn hoofd zal geen haar groeien, zijn ene oog zal klein, het andere groot zijn, zijn rechterarm zal niet meer meten dan de breedte van een hand, zijn linkerdaarentegen twee en een halve el, zijn rechteroor zal verstopt, zijn linker open zijn, zijn voorhoofd zal melaats wezen, zijn ogen rood. Zijn voorkomen zal een ieder weerzin inboezemen. Zo werd Belial als afstotelijk menselijk gedrocht gesteld tegenover de Messias. Velen zijn zelfs het gevoelen toegedaan dat Paulus en anderen de voornaamste trekken van hun Antichrist bij de Belial van de Joden zou hebben geborgd. Het is echter allerminst geoorloofd Belial en de Antichrist te vereenzelvigen. Belial treedt nergens op als een persoon in de toekomst. Uitdrukkingen als “kinderen”, “zonen”, “mannen” van Belial veronderstellen dat hij al bestaat. Men kan toch geen kind zijn van iemand die na eeuwen eerst geboren zal worden. In het Nieuwe Testament kent Paulus Belial wel als tegenstander van Christus, als hij vraagt: “Welke overeenstemming bestaat er tussen Christus en Belial” (2 Cor. 6:15), maar ook volgens deze uitspraak is hij er al. Moeilijk kan hier aan iemand anders gedacht worden dan aan Satan. En ook voor de Oudtestamentische teksten bevredigt deze verklaring het meest.

In de vóór-Babylonische psalmen wordt vaak gewag gemaakt van vijanden die tegen de Messias zullen optrekken en door Hem zullen worden onderworpen (b.v. 2:8, 9; 72:9; 132:12). Onder hen moet zeker ook de Antichrist begrepen. Maar deze niet alleen. Van concentratie van die vijanden onder één opperste leiding zou slechts sprake kunnen zijn in Ps. 110:6 en 89:23, 24. Wanneer in Ps. 110 beschreven is hoe de Messias gericht zal oefenen over de volkeren, volgt er: *Hij zal verpletteren het hoofd over een uitgestrekt land*. De meeste nieuwere uitleggers bannen hier de gedachte aan de Antichrist ten enenmale uit. Zij vatten het “hoofd over een uitgestrekt land” niet op als één enkel persoon, maar als de samenvatting van meerdere personen. Dat kan natuurlijk ook. In de psalmen wordt voortdurend

één persoon voor een verzameling van personen gekozen (vgl. Ps. 113:7, 9; 112:1 enz.). Maar evenmin is de mogelijkheid buitengesloten dat de dichter hier op één bijzondere koning het oog heeft. En dan ligt het voor de hand aan de Antichrist te denken. In elk geval omvat de tijd, door deze psalm naderbij gebracht, ook de periode waarin de Zondemens leven zal. Al moet men er zich dan voor wachten hier met onomstotelijke zekerheid te spreken, — de veronderstelling dat David hier de Antichrist van verre heeft gezien, mag stellig niet lichtvaardig van de hand gewezen. Nog minder vastheid geeft Psalm 89:24. Daar wordt van de Messias voorspeld, dat *de vijand Hem niet zal overvallen en de zoon der ongerechtigheid Hem niet verdrukken*. Waarschijnlijk heeft men hier te doen met een terugslag op de belofte aan David bij zijn voornemen tot tempelbouw gegeven, dat “de kinderen der verkeerdheid” hem niet meer zullen onderdrukken als in het eerst (2 Sam. 7:10). Nu is het op zichzelf niet ondenkbaar dat deze kinderen der verkeerdheid door de psalmist gezien worden als onder één hoofd, de zoon der ongerechtigheid, maar als zeker mag men dit niet uitgeven.

Zo komt men tot de slotsom dat de Antichrist misschien in een paar psalmen wordt aangeduid als de laatste aanvoerder van de Christusvijandige volkeren, maar vast staat dit allerm minst. Veilig mag dan ook aangenomen dat tot op Israëls grote profeten de Antichrist-figuur geheel of zo goed als geheel verborgen werd gehouden.

1.1.3 DE ANTICHRIST BIJ JESAJA

De tijd van de grote profeten was er als het ware toe voorbeschikt de nevelen, die de Antichrist-idee totnogtoe omhulden, weg te vagen en zijn verschrikkelijke persoonlijkheid in volle lengte voor het Israëlitisch bewustzijn op te roepen. Wel werd ook vroeger de kerk door vijanden benauwd. Maar nu eerst werden zij in één wereldmacht georganiseerd en deed in het bijzonder één heerser zijn druk gevoelen. Dit bevatte reeds de heenwijzing naar wat in het laatst der dagen geschieden zal.

En als men van iemand verwacht dat hij iets over de Antichrist zal meedelen, dan zeker van een rijke koninklijke geest als Jesaja. Hij profeteert van de Christus, die Hij als Rechter schildert: *Maar de aarde zal Hij slaan met de staf van Zijn mond en met de adem van Zijn lippen zal Hij de goddeloze doden* (11:4b).

De laatste woorden trokken van vroege tijden af de opmerkzaamheid. Neemt men ze, zoals ze daar staan, dan hoeft *de goddeloze* niet beslist een enkel persoon te zijn. Dit woord kan ook, zoals tevoren al bleek, een verzamelnaam zijn voor de *goddelozen*. Maar de

rabbijnen hebben van ouds de eerste opvatting gehuldigd en hierin goddeloze Armillus, de Joodse Antichrist, gezien. En wat ons nog meer treft: Paulus haalt in zijn tweede Thessalonicenserbrief deze woorden aan en betreft ze op de Wetteloze, de Zondemens. Hij schrijft daar dat de Heere deze Zoon des verderfs zal verdoen, doden, door de geest, de adem van Zijn mond en hem vernietigen zal door het schijnsel van Zijn toekomst (2:9). Naar de bekende uitlegkundige regel nu: wat in het Oude Testament verborgen ligt, komt in het Nieuwe openbaar, mag deze voorspelling van de goddeloze bij Jesaja zonder aarzeling op de Antichrist toegepast. Het tegenovergestelde gevoelen is wel niet onvoorwaardelijk te verwerpen. Paulus kan een Jesajaanse uitdrukking in andere zin hebben aangewend, maar dit is toch minder aannemelijk. De samenhang van dit elfde hoofdstuk van Jesaja geeft zo nauwkeurig de gang van de voleinding weer. Christus zal bij Zijn tweede verschijning de wereld volkomen overwinnen. Hij zal de Antichrist doden en daarna zal het rijk der heerlijkheid aanbreken dat hier wordt geschilderd als een vrederijk, waarin de wolf zal verkeren met het lam en de panter bij het bokje zal neerliggen (11:6-10). Het is dan ook allerm minst gewaagd te veronderstellen dat de grootvorst onder de profeten de Antichrist het eerst profetisch heeft gezien.

Over Jesaja 65:15 handelen wij hier niet. De plaats is veel te duister, dan dat zij zich tot enige zekere afleiding zou lenen.

Ook Jeremia kunnen wij voorbijgaan. Over het geheel blijft de openbaring, hem geschonken, bij die van Jesaja achter. Men heeft de Antichrist wel gezocht in zijn profetie over Dan (8:16). Maar ook hier liet men zich door de naam Dan misleiden.

1.1.4 DE ANTICHRIST BIJ EZECHIEL

Met Ezechiël maakt de openbaring van de Antichrist een grote sprong. Gaf Jesaja slechts enkele trekken van hem, had Jeremia voor hem nog geen oog, Ezechiël biedt van hem een portret dat door zijn afwerking frappeert. Ezechiël zag het gericht van God niet van ver aandrijven, maar hij voelde het zelf aan den lijve. Hij behoorde tot de eersten die door Nebukadnezar naar Babel werden gevoerd. Daar bemoedigt hij, nadat de tijding van Jeruzalems verwoesting hem bereikte, de ballingen met zijn heilsvoorspelling. De toekomst, zowel de nabije als de verre, opent zich voor hem en purpert in zonneglans. Hij schetst, hoe in het laatst der dagen de onheiligheid zich concentreren zal in een zekere koning, die hij Gog, waarschijnlijk: de hoge, verhevene, noemt (38:1). Het lijdt geen twijfel of hij stelt zich deze Gog als een bepaald persoon voor. En wel een persoon uit de periode van de voleinding. In het 8^e vers toch wordt gezegd dat eerst na vele

dagen de beurt aan die vorst zal komen en dat hij aan het einde van de tijden zal naderen tot een land dat zich hersteld heeft van het zwaard. En een weinig verder wordt het herhaald dat dit alles geschieden zal in het laatst der dagen (vs. 16). Wie zou hiermee anders bedoeld kunnen zijn dan de Antichrist? Niets wordt hier van Gog aangekondigd of men vindt het later bij Daniël, Paulus, of Johannes, als zij de Antichrist tekenen, terug. Ook wijzen de titels die Ezechiël Gog moet toekennen, naar het einde van de historie heen. Hij wordt aangediend als *Gog van het land van Magog*. En er wordt aan toegevoegd: *vorst van Rosch, Mesech en Tubal* (38:2) Dit nu waren volkeren die tot op Ezechiëls dagen nog geen gewicht in de schaal van het wereldgebeuren hadden gelegd. Zij stonden vrijwel buiten de geschiedenis. Waarschijnlijk mag hieruit afgeleid dat Gog zal opstaan als de historische volkeren zich hebben uitgeleefd, wanneer het einde van de wereld nabij is. Dit alles roept Gog voor ons op als een eindfiguur. Opmerking verdient het daarbij dat Magog, Tubal en Mesech volkeren van Jafetische oorsprong zijn. Zou men op grond daarvan mogen aannemen dat de Antichrist uit Jafet zal voortkomen? Wij vragen slechts, omdat telkens bleek dat men met de verklaring van de profetieën niet voorzichtig genoeg te werk kan gaan. Wel ligt die veronderstelling in de lijn van de geschiedenis, zoals zij zich tot dusver afwikkelde. De Semitische volkeren hebben hun wereldoverwicht al lang verspeeld. De nakomelingen van Jafet hebben nu het roer van de beschaving in handen en het laat zich niet aanzien dat hun dit spoedig zal worden ontnomen. Misschien mag men zich nog een stap verder wagen. In het vervolg worden nog andere landen opgesomd die met Gog een bondgenootschap zullen aangaan: Perzië, Kusch, Put, Gomer, Togarma, Scheba, Dedan, Tarsis. Deze zijn behalve van Jafet bijna alle van Cham afkomstig. Zouden tegen het eind der tijden ook de Chamieten zich sterk gaan roeren? Men kan bijna niet nalaten de Oosterse vraagstukken, die zich nu ter oplossing aanbieden, hieraan vast te koppelen. Begeven wij ons echter niet verder op dit terrein. Lezen wij liever de verdere gegevens samen.

Eerst wordt dan de intoming, toerusting en roeping van Gog beschreven (38:1-9). Gog is een wild beest gelijk, welks natuur het is op roof uit te gaan en alles te verslinden wat hem lust. Maar God zal daaraan paal en perk stellen. Hij zal *hem lokken, verlokken, verleiden, vangen* (niet: omwenden, zoals onze Statenvertaling lezen wil). Zoals men een verscheurend dier een strik spant, zo zal ook Gog van zijn vrijheid worden beroofd. Ja, God zal *haken in zijn kinnebakken leggen* (vs. 3). Daardoor zal Gog zich niet kunnen bewegen, zoals hij graag wil. Hij wordt van zijn moordzuchtige voornemens teruggehouden.

Wordt hetzelfde niet, maar dan van beeldspraak ontdaan, door Paulus meegedeeld? Verzekert hij de Thessalonicenzen niet: en wat hem n.l. de Antichrist weerhoudt, weet u, opdat hij geopenbaard zal worden te zijner tijd? En: eerst moet de weerhouder uit het midden worden weggenomen (2 Thess. 2:6, 7)? Men meent over het algemeen dat in het Oude Testament van de weerhouding van de Antichrist nergens sprake is. Maar wij zouden ons sterk moeten vergissen, indien deze trek uit Ezechiëls profetie niet in die geest moest worden uitgelegd. Met die weerhouding gaat echter gepaard de toerusting van Gog. Ook in dit opzicht bestaat er weer een treffende overeenstemming met de 2^e Thessalonicenserbrief. Want als Paulus daar over de weerhouder spreekt, verbindt hij er tegelijk de waarschuwing aan dat de verborgenheid van de ongerechtigheid al wordt gewrocht, dat de komst van de Antichrist al in zijn dagen wordt voorbereid. Zo ook hier. De tijd gedurende welke Gog wordt teruggehouden, wordt benut om hem ten volle slagvaardig te maken. Aan zijn uitrusting zal geen schoenriem ontbreken. Zijn leger, paarden en ruiters zullen op het prachtigst uitgedost zijn. Zij zullen een geweldige menigte vormen, van oorlogstuig wel voorzien. Meesters in het defensief, in de verdedigingsoorlog, zoals de Perzen, Kuschiëten en Puteeërs en stoutmoedigen in het offensief, in de aanvalsoorlog, zoals de kleine legerkorpsen van Gomer en Togarma, hebben in zijn gelederen dienst genomen. Vele volkeren hebben zich met hem verenigd. Het gewichtig ogenblik dat hij zal worden losgelaten, nadert. God roept hem en al zijn manschappen een: *wees bereid en houdt u gereed toe*. En Gog wordt nog in het bijzonder bevolen: *wees u hun tot een aanvoerder* (38:7). Als tijdsbepaling wordt er aan toegevoegd dat hij zijn taak eerst *in het eind der tijden* mag volbrengen. Dan zal hij het uit ballingschap bevrijde Israël aanvallen en zijn leger zal als een wolk het heilige land bedekken. Velen maken hieruit op dat de Joden tegen het eind der tijden naar Palestina zullen terugkeren en te Jeruzalem niet alleen de enige, ware God aanbidden, maar ook Jezus Christus, die door de Vader gezonden is. Het Joodse volk zal zich in massa hebben bekeerd en op de oude grond zeker wonen, omdat zij niet opnieuw om hun zonden zullen worden weggevoerd. Deze gedachte hoort echter thuis in de sfeer van het chiliasme. De mogelijkheid dat Palestina weer hoofdzakelijk door Joden zal worden bewoond, hoeft niet te worden verworpen. Een richting als het Zionisme ijvert daarvoor in onze dagen sterk. En het kan zijn dat zij bij de grote mogendheden hoe langer hoe krachtiger steun zal vinden. Maar dat de *gelovig* geworden Joden zich daar zullen ophopen, mist alle Schriftuurlijke grond. Men doet o.i. dan ook beter hier te denken aan de kerk van de laatste dagen die, symbolisch

gesproken, zich haar woonplaats ziet aangewezen *op de bergen van Israël*, die niet wankelen, maar blijven tot in eeuwigheid, die genoemd wordt het Sion dat door God ter woning is begeerd om er Zijn heerlijkheid te tonen. De gemeente van de nieuwe dag is het uitverkoren geslacht en het koninklijke priesterdom. Tegen haar zal eenmaal Gog met zijn legers, tot de tanden gewapend, oprukken. Haar uit te roeien zal eens het levensdoel van de Antichrist zijn.

Dat Gogs toeleg geen andere is, wordt door Ezechiël vervolgens verhaald (38:10-16). Getekend wordt, welk een verwoesting hij in de gemeente van Christus zal aanrichten. Hij zal het boosaardige plan smeden: *Ik zal optrekken tegen een land van boerenhofsteden, wil rustige mensen overvallen, die in zekerheid wonen, die allemaal wonen zonder muur en noch grendel, noch deuren hebben.* (38:11). De kerk staat weerloos te midden van de wereld. Jezus zond Zijn discipelen uit als schapen onder de wolven. Tegen bruut geweld heeft de gemeente geen verdedigingsmiddel gekregen. Zij bezit niet anders dan geestelijke wapens. Stilheid en vertrouwen zijn haar kracht. En van die omstandigheid zal Gog misbruik maken. Hij is het zich bewust dat dat volk woont *in het centrum* (eigenlijk: op de navel) *van de aarde* (38:12). Vormt de aarde het geestelijk middelpunt van het heelal, de kerk maakt weer het geestelijk middelpunt van de aarde uit. Wanneer Gog de kerk heeft overmeesterd, dan heeft hij de hele aarde in zijn macht. Hij zal al de schatten en gaven van de kerk trachten mee te slepen. Want hij is gekomen *om buit te nemen en om roof te roven*. Handelsgeesten, vermaterialiseerde volkeren, symbolisch aangeduid als Scheba, Dedan, Tarsis, zullen zich hierom bij hem aansluiten. Zij zijn vooral begerig naar zilver en goud, naar vee en have, naar de stoffelijke goederen van de gelovigen (vs. 13). Zo zal alles tegen het erfdeel van de Heere samenspannen. Maar nu heeft Ezechiël het Gog aan te zeggen dat God hierbij als de Ongeziene op de achtergrond staat. Hij leidt vanuit de hemel ook dit gebeuren. Hij zal hem doen optrekken tegen Zijn land, Zijn kerk, maar alleen opdat Hij Zich voor de ogen van Gog en zijn aanhang *als de Heilige zal bewijzen* (38:16). Zelfs een gekroonde misdadiger als Gog zal in het eind de heiligheid van de Heere moeten erkennen.

Het overige van Ezechiëls profetie tegen Gog schildert het oordeel dat over die verwoester zal losbreken (38:17-39: 29). Want dat zal het heiligingsmiddel zijn dat God Zich heeft gekozen. Die straf heeft God door Zijn profeten laten aankondigen. Daarom kan zij niet uitblijven. Gog zal zijn vonnis niet ontgaan. Om de absolute zekerheid hiervan uit te drukken wordt aan Gog de vraag gesteld: *bent u het van wie ik in verleden dagen door de dienst van mijn knechten, de profeten van Israël,*

gesproken heb, die in die dagen jarenlang geprofeteerd hebben, dat Ik u tegen hen zou aanbrengen? (38:17). Met deze knechten van de Heere kunnen hier moeilijk anderen bedoeld zijn dan Ezechiël zelf en Daniël, die zeer breed over de Antichrist hebben uitgeweid. De profeet plaatst zichzelf geheel in de toekomst over en treedt als het ware persoonlijk op Gog toe. Hij houdt hem hier in de naam van de Heere voor dat niet één woord door hem gesproken zal vallen. Het oordeel over Gog, vervolgt Ezechiël, zal vergezeld gaan van ontzettende rampen. Catastrofen in de natuur als *aardbevingen, instorten van bergen en muren, geweldige regens, hagelstenen, vuur en zwavel* zullen de mensheid schrik aanjagen. Ziekten als de pestilentie zullen moordend rondwaren. *Burgeroorlogen* zullen het vernielingswerk voltooien (39:19-23). Maar hiermee is nog slechts de algemene toestand van die dagen geschetst. Het oordeel zal zich ook over Gog persoonlijk ontlasten. Nadat in het kort is herhaald (39:1, 2) welke leiding God met Gog zal houden, wordt zijn einde in de bloedigste kleuren geschilderd. Hij zal een smadelijke dood sterven (39:4, 5). De wapens zullen hem en de zijnen uit de hand worden geslagen. Er zal plotseling een macht ingrijpen, die hun het verder strijden belet (39:3). Alle strijdmiddelen van Gogs legers *zullen verbrand worden en zeven jaar zal daarvan gestookt worden*, d.w.z. alle macht zal Gog ten volle ontnomen worden, geen schaduw van kracht zal hij zelfs overhouden (39:6-10). Zijn nederlaag zal volkomen zijn. Dan zullen hij en de zijnen van de aarde verdelgd zijn. Met de uiterste nauwkeurigheid zal de wereld van hen gezuiverd worden. De profeet gebruikt daarvoor een eigenaardig beeld. Doodgravers zullen worden voorafgegaan door *verkenners*, die overal lijken opsporen. En wanneer zij er vinden richten zij daarbij merktekens op, opdat het de aandacht van de grafdelvers niet zal ontgaan. Zeven maanden (en ook hier evenals in vs. 9 duidt zeven de volheid aan) zal die opruimingsarbeid duren. Alle lijken zullen worden samengeworpen in de stad Hamona: d.i. gewemel, waar het wemelt van verslagenen en waarin gemakkelijk de plaats van de pijn kan worden herkend (39:11-17). Zo is dan het ogenblik aangebroken, waarop het anti-christendom geheel is uitgeroeid en de kerk van de Heere alleen is overgebleven. Hoe herinnert dit aan de blijde roep van de heilige zanger: "De zondaars zullen van de aarde uitgeroeid worden en de goddelozen zullen niet meer zijn. Loof de Heere, mijn ziel! Halleluja!" (Ps. 140:35). De overwinning op Gog en zijn menigte zal door Gods volk met vreugde worden begroet. De Heere zal Zijn gezicht voor hen niet meer verbergen. De zaligheid is werkelijkheid geworden (39:17-29).

Zo doet Ezechiël ons onder de naam van Gog de Antichrist kennen

ten eerste als een *persoon* aan het eind van de historie, die met geweld wordt tegengehouden; ten tweede als een *vorst over volkeren*, die in de geschiedenis geen rol hebben gespeeld en waarbij andere volkeren zich zullen aansluiten; ten derde als een *vervolger van de kerk*; ten vierde als een *vijand* over wie zulk een streng gericht zal worden geoefend, dat hij geen nakomeling of geestverwant meer op de aarde zal bezitten.

1.1.5 DE ANTICHRIST BIJ DANIËL

Daniël zou om zijn gezichten de Johannes van het Oude Testament genoemd kunnen worden. Hij is de vader van de *Apocalyps*, d.i. van die openbaring, die rechtstreeks tot het einde doordringt. In het zevende hoofdstuk schrijft hij: Ik zag in mijn nachtgezichten hoe de vier winden van de hemel losbraken tegen de grote zee en hoe vier grote dieren, van elkaar geheel verschillend, uit de zee opstegen (vs. 2, 3). Hoe herinnert dit dadelijk aan Johannes' Openbaring! Wind, zee, dier, het getal vier behoren allen tot de gewone apocalyptische inkleding. En wel schijnt het, alsof de profeet zich in dit hoofdstuk niet uitsluitend met het laatst der dagen bezighoudt. De eerste drie dieren toch vertegenwoordigen de tijd waarin Daniël zelf leeft of tenminste een toekomst, die op handen is. Het eerste dier, de gevleugelde leeuw, stelt het Babylonische voor; het tweede, de roofzuchtige beer die, drie ribben van zijn prooi afgescheurd, in de bek omklemd houdt, het Medisch-Perzische; het derde, de vierkoppige panter, het Macedonische rijk. Maar klaarblijkelijk is het Daniël om het vierde dier te doen. Daarom zal hij straks over dat vierde dier opzettelijk meerdere opheldering vragen (vs. 19). De andere dieren dienden slechts om op de komst van dat vierde voor te bereiden en worden niet dan vluchtig vermeld. Alle opmerkzaamheid wordt opgevorderd voor het laatste zeedrocht.

Hiervan nu wordt getuigd dat het verschilt van alle vorige dieren. Het mag met deze niet op één lijn worden gesteld. Het kan er niet mee vergeleken worden. Het zal zich allereerst onderscheiden door vernielzucht. Verschrikkelijk en gruwelijk en buitengewoon sterk als het is, zal het met zijn geweldige ijzeren tanden vreten en verbrijzelen wat eetbaar is en het overige met zijn voeten vertreden. En vervolgens kent het geen concentratie van macht, maar zijn macht zal zeer verdeeld zijn. Het heeft niet één of twee, maar tien horens (vs. 7). Dit alles duidt op een wereldrijk, waarbij het Babylonische, Perzische en Macedonische als in het niet verzinken. Het zal zich over de gehele aarde uitbreiden en alle volkeren van hun zelfstandigheid beroven en in zich opnemen. Tien koningen, die tien koninkrijken vertegenwoor-

digende, zullen er uit opstaan. Tien kan hier zijn het getal van het complete, van de afsluiting, zoals in ons rekenstelsel. Ook kan het de verdrukking symboliseren. Men denke aan de tien plagen van Egypte en aan de tien dagen van verdrukking die de gemeente van Smyrna worden voorspeld (Openb. 2:10). Maar hoe dan ook, een eenheid zal dit rijk niet vormen. De versplintering zal volledig zijn. De oude uitleggers zagen hierin gewoonlijk het Romeinse Rijk, omdat er gesproken wordt van het vierde rijk op aarde (vs. 23). Toch kan dit bij nadere beschouwing moeilijk worden volgehouden. Dit vierde rijk zal immers in alles van de gewone wereldrijken verschillen. En dit geldt van het Romeinse Rijk niet. Het onderscheidde zich niet sterker van het rijk dat door Alexander de Grote werd gesticht, dan dat dit weer afweek van het rijk van Nebukadnezar. Het rijk van de Caesars was naar het model van de andere wereldrijken gevormd. Maar vooral vergete men niet dat het vierde rijk, hier door Daniël bedoeld, het laatste zal zijn in de wereldgeschiedenis. Het zal gevolgd worden door het rijk van de heiligen van de hoge plaatsen, door de bedeling van de volmaaktheid (vs. 27). En nu is het Romeinse Rijk sinds lang te gronde gegaan. Wel poogden vele uitleggers aan te tonen dat het ook heden nog voortleeft, hetzij in het pausdom, of in het Duitse rijk, of in het Romeinse recht, dat nog altijd aan het moderne staatsleven ten grondslag ligt. Maar dit maakt al te zeer de indruk van een noodsprong, waardoor men zijn verklaring wil redden. Wie wars is van exegetisch geknutsel zal moeten toegeven dat er geen Romeins rijk meer bestaat en dat dit door het vierde rijk dan ook niet kan zijn uitgebeeld. Nee, dit vierde en laatste wereldrijk omvat het volkerenleven tussen de omverwerping van de Griekse wereldheerschappij en de jongste dag. Het Romeinse rijk is daarin niet meer dan een fase, die voorbijging. Het zwaartepunt verplaatste zich achtereenvolgens naar verschillende staten. Daaruit zal op het laatst een toestand geboren worden van wereldontreding, wereldontbinding, wereldvernietiging. De koperen klauwen zullen grijpen, de ijzeren tanden vermalen, de reuzenvoeten vertrappen. En merkt men op dat dit toch eigenlijk geen rijk kan heten, omdat het alle eenheid mist, dan diene als bescheid dat het ook volgens Daniël geen rijk in de gewone zin zal zijn, maar in zijn tien koningen een verbrokkeling van rijken te zien zal geven. Toch zal de versplintering niet tot het eind der tijden aanhouden. Want Daniël zag hoe tussen de tien horens zich een andere, kleine hoorn naar boven werkte. Drie horens moesten al dadelijk voor deze plaats maken (vs. 8). Ook overheerste deze spoedig de overige, want zijn aanzien was groter dan van de andere (vs. 20). Van die hoorn wordt nader meegedeeld dat zijn ogen als mensenogen waren. De koning,

van wie deze hoorn het symbool is, zal aan aanzienlijke macht, ongeëvenaarde wijsheid en scherpzinnigheid paren. Ook zal hij in bijzondere mate de gave van het woord bezitten. Maar hij zal die tegen God aanwenden. Hij zal grote dingen spreken tegen de Allerhoogste (vs. 8, 25). Wie denkt hier niet meteen aan de Antichrist, die later door Johannes zal worden getekend als het beest uit de afgrond dat op elk van zijn hoofden een naam van Godslastering draagt? Dit alleen reeds is voldoende om in deze kleine hoorn de Zondemens te herkennen. Andere trekken maken de gelijkenis nog sprekender. Deze koning zal niet alleen een verbitterd vijand van God zijn, maar hij zal ook zijn wraak koelen op de kinderen van God. Hij zal de heiligen geweld aandoen (vs. 21, 25). Om het gebod van God zal hij zich niet bekommeren. Hij zal het voornemen opvatten wet en tijden te veranderen (vs. 25). Hij zal het duidelijk bewijs leveren de Ongerechte te zijn, wiens toekomst is naar de werking van de Satan (2 Thess. 2:8, 9). Gedurende een tijd, twee tijden en een halve tijd zal hij regeren (vs. 25). Dan zal hij voor de vierschaar worden gedaagd. Want God zal ten gerichte zitten. De boeken zullen geopend worden (vs. 10, 26). En de Antichrist zal verdeld worden (vs. 11, 26). Geen wonder dat deze gedachten Daniël verschrikten en dat zijn gelaatskleur erdoor veranderde. Hij had als geen ander vóór hem het woeden van de Antichrist tegen Gods kerk gezien. Hij was er in zijn visioen getuige van geweest, hoe de heiligen het onderspit delfden (vs. 21). Welk een scherpe blik Ezechiël op de Antichrist had, Daniël overtrof hem nog.

Maar hem zou daarover nog meer worden getoond. Niet alleen in het zevende, maar ook in de volgende hoofdstukken komt de Antichrist voor. Bij de beschrijving van het visioen dat hem daarna werd gegund, vertelt Daniël opnieuw van een kleine hoorn (8:9). Ook deze hoorn richtte zijn aanval tegen de hemel en vervolgde de kerk (vs. 10). Hij ontwijfde het heiligdom (vs. 11), veroorzaakte grote afval, wierp de waarheid ter aarde en zette de offerdienst stil (vs. 12, 13). Toch mag men deze kleine hoorn niet met die uit het vorige nachtgezicht vereenzelvigen. Hij lijkt wel op de Antichrist, maar is de Antichrist niet. Meteen valt het op dat in heel dit hoofdstuk van het gericht wordt gezwegen. Op het eind der tijden wordt hier met geen enkel woord gezinspeeld. De koning, hier door de kleine hoorn voorgesteld, mag dan ook niet onder de eindfiguren worden geteld. Ook komt deze kleine hoorn niet, zoals de vorige, naast andere op, maar groeit uit een hoorn uit. Hij is zoveel als een zijtak aan een gewei. Zal de Antichrist zich op zijn zelfstandigheid kunnen laten voorstaan, zal onafhankelijkheid een van zijn meest in het oog springende eigenschappen zijn, deze koning zal èn in afkomst èn in optreden van anderen afhankelijk

blijven. En wat alles afdoet: Gabriel, die de profeet dit gezicht vertolkt, zegt uitdrukkelijk dat deze vorst tot het Griekse wereldrijk behoort. Daniël had gezien hoe een ram en een geitenbok elkaar bevochten, hoe de ram verslagen werd, maar ook hoe later de geitenbok zijn grote hoorn brak en er vier andere voor in de plaats kreeg. Aan een van deze vier ontsproot nu de kleine hoorn (vs. 7, 8). De ram, zo legt Gabriel uit, is het Medisch-Perzische en de harige bok het Griekse rijk (vs. 20, 21). Wanneer nu de Griekse heerschappij op haar einde loopt, zal de kleine hoorn zich laten gelden. Deze wordt door de engel gekarakteriseerd als een koning die op zijn gezicht niet laat lezen wat er in zijn binnenste omgaat, die geen schaamte zal kennen (hard van aangezicht) en ook een meester in kuiperijen zal zijn, een intrigant van de eerste rang (vs. 23). En zoals hier geprofeteerd werd, geschiedde. Tegen de ondergang van het Griekse wereldrijk stond de Syrische koning Antiochus Epiphanes op en verenigde in zich alle kenmerken van de kleine hoorn. In hem werd alles wat God Daniël geopenbaard had van woord tot woord vervuld.

Ook het elfde hoofdstuk is voor ons onderwerp van belang. Daarin wordt tot in bijzonderheden meegedeeld wat Perzië en Griekenland overkomen zal. Met een nauwkeurigheid, die men elders in de profetieën vruchteloos zoekt, wordt de naaste toekomst ontsloten. Men kan uit de geschiedenis nagaan wie de drie vorsten zijn, die nog over Perzië zouden regeren, wie de vierde is, die op het hoogtepunt van zijn roem het tegen Griekenland zal moeten afleggen (11:2). In de geweldige Griekse koning, die de wereld naar zijn hand zal zetten, herkent men Alexander de Grote (11:3). Letterlijk werd bewaarheid dat zijn rijk verscheurd zou worden en het Zuiden (Egypte) en het Noorden (Syrië) elkaar rusteloos zouden bestoken (11:4-20). Evenmin hoeft ernaar geraden wie met de verachte bedoeld is, die op de koninklijke waardigheid geen aanspraak kon maken, maar die onverhoeds zal komen en door list zich van de regering zal meester maken (11:21). Niemand anders dan de meergenoemde Antiochus Epiphanes kan er door zijn aangeduid. Bijna voor iedere trek, waarmee zijn beeld door Daniël voltooid wordt, kan men een feit uit de historie aanwijzen. Tweemaal is hij tegen het Zuiden (Egypte) opgetrokken. De eerste maal keerde hij als overwinnaar weer. De tweede keer echter bereikte hij zijn doel niet (11:25, 29). In arren moede viel hij nu het volk van de Joden aan. Hij ontheiligde de tempel (11:30, 31). Hij ontketende de bloedigste vervolgingen (11:34). Men zou dan ook willen doorgaan met al het verdere op deze Syrische despoot toe te passen, indien het vervolg zelf dit niet onmogelijk maakte. Vooral de vermelding dat hij zichzelf zal verheffen en grootmaken tegen alle God, roept hier tot

bezinning (11:36). Dat kan niet gelden van Antiochus Epiphanes. En wanneer dan nog wordt herhaald en onderstreept dat hij ook voor de goden van zijn vaderen geen eerbied zal koesteren en voor geen enkele god, wie dan ook, zich zal buigen (11:37), dan is dit met wat de historie van Antiochus heeft bewaard in lijnrechte strijd. Want die wilde juist zijn voorvaderlijke godsdienst aan alle naties in zijn rijk opdringen. Hiermee reeds zou deze kwestie als uitgemaakt beschouwd kunnen worden. Maar er is meer. De tijd, waarin deze vorst zal leven, wordt hier nader bepaald. Het zal een tijd van benauwdheid zijn, zoals er geen geweest is van dat er volkeren bestonden. Maar Michaël, die het volk van de Heere beschermt, zal opstaan en al wie in het boek geschreven is, zal verlost worden. Die in het stof van de aarde slapen, zullen ontwaken, dezen ten eeuwigen leven, maar genen tot smaad en eeuwige afgrijzen (12:1, 2). Deze tijdsaanwijzing heft elke onzekerheid op. Daniels visie reikt hier tot de morgen van de opstanding. Hij leest uit dit visioen het verloop van de laatste dingen af. Hij bevindt zich midden in de voleinding. De vorst, van wie hier gesproken wordt, moet dan ook een persoon uit de voleindingsdagen zijn. Wie zou hij anders kunnen wezen dan de Antichrist? Moet er niet een bijna woordelijke overeenstemming tussen Daniël en Paulus geconstateerd, als de één van deze goddeloze getuigt, dat hij zich verheffen en grootmaken zal tegen alle god (11:36) en de ander, dat hij zich zal verheffen boven al wat god genoemd en als god geëerd wordt (2 Thess. 2:4)?

Behoort het dus tegen alle bedenking in onomstotelijk vast te staan dat hier de Antichrist is bedoeld, dan dient vervolgens gevraagd, hoe dit laatste deel van Daniels profetieën dan moet worden uitgelegd. Vele schriftverklaarders van vroeger en tegenwoordig maken het zich hierbij al te gemakkelijk. Zij beslissen dat tot het 35^e vers van het elfde hoofdstuk Antiochus voor Daniels geest stond, maar te beginnen bij het 36^e vers de Antichrist. Maar zulk een scheiding maakt de engel, die Daniël voorlicht, niet. Integendeel. Heel duidelijk geeft hij te verstaan dat hij niet naar een andere tijd overgaat en een ander persoon op het oog heeft, maar nog steeds over hetzelfde onderwerp handelt. Hij vervolgt eenvoudig: “En de koning zal doen naar zijn welgevallen.” Dat kan toch geen ander koning zijn, dan die al in het voorgaande genoemd is! Trouwens, enkele verzen verder is er opnieuw sprake van Egypte en van verwickelingen tussen Noord en Zuid zoals in de eerste helft van dit hoofdstuk (vs. 40, 42). En men kan toch moeilijk aannemen dat nu weer op Antiochus wordt overgesprongen om dan in het twaalfde hoofdstuk weer op de Antichrist terug te komen. Zo zou de exegese van Daniels boek een ware puzzel worden. Alle vaste lijn zou erin ontbreken.